

Joan Oliver-Pere Quart, políticament incorrecte

El 28 de novembre farà cent anys del naixement de Joan Oliver. Ignasi Riera esbossa un itinerari per la vida i l'obra d'un dels escriptors catalans més reeixits del segle XX i una de les veus més punyents i crítiques amb el poder establert.

El 1959 Pere Quart era a Gandia amb José Agustín Goytisolo. Els havien atorgat dos premis "Ausias March" de poesia (*Claridad* per a Goytisolo, *Vacances pagades* per a Pere Quart) i l'anaven a recollir en cotxe. Eren dies, per cert, de xàfec i de vents, de vents que amenaçaven els agosarats de la ruta. (Quan ja van ser a Gandia van saber que uns quants s'havien quedat "encallats" al Perelló. I que ells, els dos poetes, s'havien salvat per pèls d'una tempesta perillosa). Per evitar tot el cerimonial, i amb el taló de les "quinze mil pàfics" a la butxaca, van intentar fer *mutis* de l'escenari de la festa. Però no se'n van sortir. L'amic a qui més tard acudien per mirar d'accelerar la publicació del llibre era en Joan Fuster, l'amic permanent de Sueca. (Per cert: l'Oliver em deia sovint que el mot "entrepà" l'havia inventat-popularitzat després d'aquest viatge a Gandia. Mirant de fer un mos, a mig camí, els van oferir una truita "entre pans". A l'Oliver, un dels escriptors catalans amb més sentit de la llengua viva, se li van obrir els ulls: l'entrepà rebia la benedicció papal de qui era, de veritat, el Papa clandestí de la Roma desvaticanitzada de "Catalunya la Gran", que és com traduïa Joan Oliver /Pere Quart el concepte "Països Catalans").

Quan passava tot això, l'Oliver ja en tenia seixanta, de picats i repicats. O feia de nen gran o feia de ciutadà en un país que encara no havia aconseguit la normalitat.

Aquell any, en qualsevulla hipòtesi, Joan Oliver, nét i besnét dels fundadors del Banc i de la Caixa de Sabadell, participava d'una de les famílies més poderoses de Catalunya, vivia en veritables dificultats econòmiques, neguitejat tot-hora per saber com s'ho faria per arribar a final de mes. Neguit, però, que no li impedia la glossa, en versots perversos, del fet de l'any o "la boda del siglo", entre

Joan Oliver va destacar com a militant d'un nacionalisme que rebutjava la Lliga de Cambó, i més tard, la sublliga de Jordi Pujol.

el rei Balduí de Bèlgica i la Fabiola de Mora y Aragón.

El compromís republicà d'un jove bàrbar. Fem marxa enrere. Havia nascut a les acaballes de novembre del 1899. En el si d'una família molt rica, influent i catòlica, de Sabadell. Connectada amb el món de les arts: músics, eclesiàstics i pintors freqüentaven Ca n'Oliver o les finques "alternatives" que els Oliver anaven adquirint. Entre els antecedents més il·lustres, Joan Sallarès i Pla,

potser el polític català amb més pretigi a Madrid el segle XIX. Quart entre molts germans (el pseudònim Pere Quart ho encunya; Pere era, a més, el seu segon nom de baptisme), Joan Oliver i Sallarès estudia als Escolapis de Sabadell. Estudia dret a la Universitat de Barcelona. Participa en la creació de la Colla de Sabadell o "Coro de Santa Rita", ara i avui tan ben estudiada per en Miquel Bach. Fa periodisme a través del *Diari de Sabadell*, del qual serà director. És cofundador d'una editorial, Edicions la Mirada, on publica un primer llibre de proses, amb pròleg de Carles Riba: *Una tragèdia a Lil·liput*, el 1928.

Joan Oliver no va militar mai en cap partit polític: el 1980 va participar, com a darrer de la llista, en les eleccions autonòmiques amb Nacionalitat d'Esquerra, formació encapçalada per Jordi Carbonell. De jove, però, i al llarg de tota la seva vida, va destacar com a militant d'un nacionalisme que rebutjava la teoria i la pràctica de la Lliga de Cambó, i més tard, de la sublliga de Jordi Pujol.

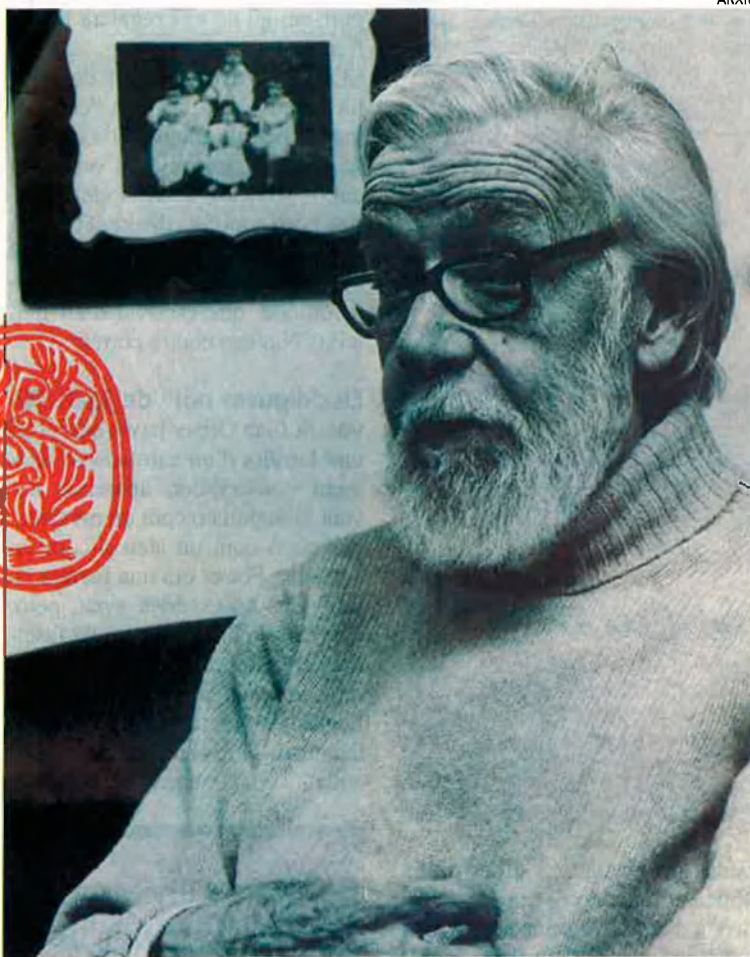
Potser per la radicalitat del seu compromís catalanista, l'Oliver va "saltar" contra les limitacions de l'Estatut d'Autonomia del 1932. Ho comunicava amb desesperació a Carles Riba. I, de fet, en el seu primer llibre com a poeta, del 1934, *Les decapitacions* comencen amb una sageta enverinada contra els qui "van claudicar" tot acceptant com a bo l'Estatut del 1932. Els primers versos ("Estels inútils, inútil campana! Temps

mutilat. Negra nit/ coratjosa, cendrosa, oliosa, porosa”) es refereixen, com ens ha aclarit Helena Mesalles, l’estudiosa més fiable de la poesia perequartiana, a l’acceptació d’un estatut “mutilat”.

Tot amb tot, un Oliver crític amb l'Estatut del 32 no va tenir cap mena de dubte davant el repete d'una guerra civil, provocada pel general Franco, amb el suport de molts catalans, per cert! Aquell noi de l'aristocràcia sabadellenca, que es permetia de predicar contra el treball, es posa a treballar en favor de la Institució de les Lletres Catalanes, de les Biblioteques del Front, del govern de la Generalitat. Publica, ja el 1936, la seva *Oda a Barcelona*. Ha d'emprendre el camí de l'exili: de primer a França, més tard a Xile. Quan arriba a Santiago de Xile, “*ligero de equipaje*”, sense re, és un senyor que acaba de fer els quaranta anys. Per a ell, i per a tantes i tants, comença una nova vida.

Els anys grisos. Són durs els temps del retorn: quan, el 1948, Joan Oliver, desembarca a Barcelona, amb un final d'exili pactat –gràcies a influències de familiars que sí que són “*afectos*” al Règim del General–, ha d'anar una temporada curta a la presó, s'adona que el patrimoni familiar ha quedat en no res, la seva primera muller, Conxita Riera, mor de leucèmia (“un vampir li xuclava la sang preciosa”), reconstrueix la seva família (casament amb Eulàlia Serra, amb una filla, la Sílvia Oliver), treballa a la impremta Pal-las Arts Gràfiques, del seu cosí germà i cunyat, Ignasi Riera, percep el rebuig d'un sector important dels intel·lectuals catalans, i s'ha d'obrir, com pot, el camí de la feina estable, utopia o quimera, en aquell país que era una “terra de naufragis”, que serà el títol del seu primer poemari de postguerra. (De l'exili, n'havia tomat amb un llibre notabilíssim: *Saló de tardor*).

Per sobreviure fa una mica de tot. Especialment obsedit pel tea-

ARXIU

Joan Oliver ha estat un dels exemples més fermes de resistència a la dictadura i una de les veus dissidents durant la transició. Al marge de la fotografia hi ha un ex-libris de l'autor. S'hi poden distingir les inicials del seu nom i del pseudònim que va fer servir com a poeta: Pere Quart.

tre –ja a les acaballes de la seva vida dirà a Montserrat Roig que ha estat un autor de teatre “frustrat, esberlat”– col·labora amb l'ADB (Agrupació Dramàtica de Barcelona), tradueix Molière, Txèkhov, Goldini i Brecht, adapta *El Pigmalió* de Bernard Shaw. I fins i tot tradueix *L'anunciació a Maria* de Paul Claudel. Al mateix temps s'esforça per estrenar la seva obra teatral...! Hauríem de dir, però, que se'n surt amb un balanç molt magre. No triomfa ni amb *Primera representació*, ni amb *Ball robat*, la millor de les seves obres, ni amb *La drecera*, que es converteix en un fracàs de molt gruix.

Si l'Oliver se sentia dotat per al teatre, per damunt de tot, en la seva reincorporació a la Catalunya ocupada pensa, a més, que el teatre és una de les possibilitats amb què compta per poder fer sentir la seva llengua “en veu alta”, al carrer.

Aquesta obsessió el portarà, després de l'estrena de “Al vent” de Raimon, a col·laborar com a lletrista amb el moviment de la Nova Cançó, per al qual compon lletres i en el qual fa amics. (En el seu homenatge al Romea, quan fa vuintanta-un anys, escenifica amb l'Ovidi Montllor el poema: “L'impromptu del bon atracador”. Durant tot l'acte-homenatge l'acompanyen els grans referents de la Nova Cançó.)

Fins i tot en la seva incorporació al món editorial, Joan Oliver –que primer fa de director del Club dels Novel·listes i després d'Editorial Alcides, abans d'incorporar-se a la redacció del Diccionari Bompiani i a la direcció Literària de Proa-Aymà– viu obsedit per aquesta evidència: *el català no és, en cap cas, una llengua sentida, pública*. I els Països Catalans, per Oliver, mai no tornaran a recuperar la seva empenta si no normalitzen l'ús, amb totes les seves va-

Dalt, portada de les 'Decapitacions' (1934), el primer llibre publicat per Pere Quart. A sota, coberta de la primera edició de 'La fam' (1938), obra amb la qual obtingué el Premi Teatre Català de la Comèdia.

riants, del català..., i si des d'una òptica política no es pot exercir el dret a l'autodeterminació. Si ben aviat parlarem de la presència pública, política, de l'Oliver, bo serà que abans parlem, amb insistència, de la seva gran passió: el territori nacional de la llengua comuna.

L'antifranquista militant. Té seixanta-sis anys quan participa en la Caputxinada, o acte constituent del Sindicat Democràtic d'Estudiants. I en té seixanta-set quan participa en l'homenatge al Dr. Rubió. I en té setanta quan encapçala el crit "Llibertat, llibertat, llibertat" al Festival Popular de Poesia, anomenat el 'Price dels poetes'. És el personatge de referència de les clandestines Comissions Obreres, de les lluites universitàries, dels ex-presos polítics, de la coordinació de pobles de tot l'estat en la lluita a favor de la democràcia. El 1969 la censura havia prohibit el seu poema "Versos elementals per als catalans del 1969": és un poema de fa... trenta anys!, i és, per sort o per desgràcia, d'una actualitat notable. Ve a dir: conquerirem les llibertats que vulguem aconse-

guir; ningú no ens regalarà res de franc.

Que un senyor tan gran, de família i de nissaga tan ben "conceptuada" per als analistes de qualitat aristocràtica, visqui fent versos de circumstàncies, a tocar del pamflet, com a profeta disposat tothora a aconsellar els més joves..., el converteixen en un personatge incòmode, que escrivia d'ell mateix: "Navego contra corrent..."

Els "diguem no!" de Joan Oliver. Si Joan Oliver havia nascut en una família d'un catolicisme altament conservador, apareixia davant la majoria o com un menjacapellans o com un ateu o com un agnòstic. Potser era una barreja de totes tres coses. Més aviat, però, hauríem de dir que se sentia fascinat per la figura de Jesús de Natzaret i indignat per la figura d'una Església sotmesa al poder, ben relacionada amb el poder, "vaticanitzada", com abans havia estat

"constantiniana". Si l'aparició en el panorama d'una figura com Joan XXIII havia reorientat l'actitud religiosa de l'Oliver, el seu no a l'església del poder era massa profund. I això el revoltava.

Però l'home que havia dit no, als trenta-dos anys, a l'Estatut d'Autonomia, tornaria a dir NO, a la ratlla dels vuitanta anys, a la Constitució espanyola del postfranquisme. Estava indignat: Com teniu les penques d'acceptar una Constitució que restaura la Monarquia i que no reconeix, a Catalunya, el seu "dret a l'autodeterminació"?

Renyava, i de quina manera!, els seus amics polítics: els deia que havien claudicat, que s'havien venut per quatre veges, colomins ingenus, a l'oligarquia madrilenya. Els qualificava de "lacaics pòstums del Cabdill" o de "llepaculs de la Moncloa". Era especialment virulent amb Josep Tarradellas, que havia tornat gràcies al suport del rei, gràcies a la seva submissió a la monarquia. Feia poemes contra els Borbons. Es va negar a rebre condecoracions com la Creu de Sant Jordi. Només va acceptar la medalla d'or de l'Ajuntament de Sabadell... perquè era la seva ciutat natal.

Quan comença el diari *Avui* —el 1976— publica uns articles que val la pena de revisar, ara que Proa ha editat ja el volum de la seva prosa: insisteix que la millor de les polítiques culturals és la que doni prioritat a l'escola, escola, escola, escola..., única garantia d'una efectiva igualtat d'oportunitats i única garantia de coneixement de la llengua nacional, per a totes i per a tots.

Brindis. En temps de claudicacions encadenades, i salutades com a exemple de bona educació, i àdhuc de "telerància" (?), l'actitud de pedra picada —bé que amara d'ironia i lubricada amb paraules intel·ligents— de Joan Oliver el porten fins al centenari com un personatge "políticament incorrecte".

Tant de bo que ens encomanés una mica de la seva gosadia!

Ignasi Riera

Joan Oliver se sentia fascinat per Jesús de Natzaret i indignat per una Església sotmesa i ben relacionada amb el poder, 'vaticanitzada'.

